

СТРАНИЦИ ОТ ИСТОРИЯТА : ДОКУМЕНТАЛНА ИЗЛОЖБА В НАРОДНИЯ ТЕАТЪР „ИВАН ВАЗОВ“ – СОФИЯ, ПОСВЕТЕНА НА 140 Г. НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

Цветана Величкова, Габриела Вапцарова, Дарина Илиева, Научен архив на БАН
E-mail: dari_bas@abv.bg

По повод 140-годишнината от създаването на Българската академия на науките Научният архив организира традиционно отбелязване на юбилея с документална изложба в Народния театър “Иван Вазов” под надслов “Странички от историята”. Представени са личности и събития, свързани с важни моменти от дейността на Българското книжовно дружество и Българската академия на науките чрез оригинално подбрани документи от богатото академично архивно наследство.

проф. М. Дринов

Идеята за Българско книжовно дружество се налага от самия живот, от цялостното развитие на нашето възрожденско общество. Възникват нови светски училища, нови вестници и списания, а липсва обединителен център за просвета и наука. Не малка роля играе и примерът на другите просветени народи, които имат отдавна свои академии и научни дружества.

Това добре са разбрали най-големите ни възрожденски дейци, защото имената и подписите им стоят вече 140 години под всички документи за създаването на Българското книжовно дружество. Там са и имената на Васил Левски, Любен Каравелов, Христо Ботев, Димитър Ценович, Добри Войников и много други представители на предосвободенската ни интелигенция.

Васил Д. Стоянов

Липсата на българска държавност предопределя мястото на създаване на Книжовното дружество — в румънския град Браила, последните дни на месец септември 1869 г. Това забележително събитие е безпрецедентно в историята на Европа и е естествен завършек на националноосвободителното ни движение.

В експозицията могат да се видят най-ранните документи за създаването и началната дейност на БКД. Показани са портретите на първооснователите и ръководителите на Дружеството — Марин Дринов, Васил Д. Стоянов и Васил Друмев, както и първият устав, написан от ръката на последния. Изложен е и портретът на Варвара Хадживелева, в чийто дом се провежда Учредителното

Васил Друмев

Устав на БКД, Браила 1869 г.

Браила в края на 19 век

събрание, както и благодарственото писмо до нея от българските общини, участвали в него. Панорамната фотография на Браила от края на XIX век допълва атмосферата на събитията.

Развитието на БКД се осъществява благодарение дарителството на различни емигрантски слоеве от Румъния, Одеса, Виена, както и на отделни родолюбиви лица и организации след Освобождението. Свидетелство за това са: списъкът на българските общини, дарили средства през 1868-1869 г.; скромното дарение на Апостола на свободата Васил Левски; дарението на А. Цветанов от 2 хил. лв. за сградата на Академията; вливането на капиталите на виенските търговци от дружество „Напредък” и на фонд „Професорски” и много други. Значимо е дарението от 120 хил. лв. на дългогодишния председател на БКД и БАН Иван Евстратиев Гешов на Дружеството „с условие, че то ще се прогласи за Академия”.

През 1878 г. по идея на председателя на БКД М. Дринов то се премества в София. За възобновяването на неговата дейност се води преписка на министъра на просвещението К. Иречек с В. Друмев и В. Д. Стоянов. Показано е официалното писмо на МНП за назначаване на Привременен комитет, който да възстанови и ръководи дейността на Дружеството, както и съобщението за отпускане на първата държавна субсидия в размер на 12 хил. лв. На 7 август 1884 г. главното събрание на БКД, свикано след Освобождението, приема нов устав и установява нова структура. За председател на Привременния комитет е избран Васил Д. Стоянов, с чието име се свързва и построяването на дружествената сграда.

Строежът на сградата на БАН може да се проследи в документите за собственост на мястото, за нейното изграждане и разширение през годините. Илюстративният материал по темата показва, че това е един от най-добрите архитектурни ансамбли в столицата. Важни са протоколът на общината и уведомителното писмо на кмета Н. Сукнаров (май-юни 1883 г.) за подаряване мястото за сградата на БКД, актът за полагане на основния камък през 1890 г. и крепостният акт за собственост от 1892 г. Атрактивни са плановете и скиците на сградата преди (1890 г.) и след нейното разширение (1926 г.). Показан

Първи дарители - Разписка на В. Левски

Акт за полагане основния камък на сградата на БКД. 5 октомври 1890 г., София

Сградата на БАН в началото на XX в.

Окръжие София № 1 Окolia София 3

КРЪПОСТЕНЪ АКТЪ

за придобитъ имотъ по завѣщание или дарение.

Името и фамилията на завѣщателя или дарителя	Името, фамилията и местожителството на наследника или даренията	Името, фамилията, податъчната, местожителството и границите му	Завѣщаното или даренията имотъ и документите, съ които се установява правото на собственост на завѣщателя или дарителя върху наследника или даренията	Името и фамилията на свидетелите на завѣщаното или даренията (св. чл. 45 и 46 отъ законъ за Нотариата)	Името и фамилията на свидетелите на придобития имотъ, които по обстоятелствата протекатъ (св. чл. 34 отъ зак. за Нотар.) когато правото на собственост на завѣщателя или дарителя се установява чрезъ обстоятелствена протекла	Колкото отъ имотъ и броя на другъ жезъ и броя на кв. м. 100, 112 и 122 отъ законъ за Нотариата)	Има ли било задължение върху имотъ	Забѣлки
<i>Иванчо Иванов</i>	<i>Семинство</i>	<i>Иванчо Иванов</i>	<i>Завѣщаното имотъ е сграда на ул. "Св. Кирил" № 10, която е била собственост на Иванчо Иванов и е завѣщана на Семинството.</i>	<i>Семинство</i>	<i>Семинство</i>	<i>Семинството е сградено отъ Иванчо Иванов и броя на кв. м. 100, 112 и 122 отъ законъ за Нотариата.</i>	<i>Има ли било задължение върху имотъ</i>	<i>Забѣлки</i>

Днес Иванчо Иванов — 10 януари 1892 г. в кметството на София, аз кметски гласил на, заедно съ кметски гласил на, и като се уверява, че действително съществува имотът и принадлежи на завѣщателя или дарителя, и че имотът е свободен от всякакви задължения, издавам му настоящия крѣпостен акт.

Гр. София — 10-и януари 1892 г. Свидетелски МАНГО 8545066

Исполнителски или Лицарски Иванчо Иванов

Кметството на София Иванчо Иванов

Крепостен акт за мястото на сградата на Книжовното дружество. 10 януари 1892 г.

Сградата на БАН преди разширението

акад. Любомир Милетич

е протоколът на Управителния съвет на БАН от 24 юни 1927 г., подписан от председателя акад. Л. Милетич, в който е отражено решението на 22 —ма академици, посочени поименно, да теглят кредит от БНБ в размер на 3 милиона лева срещу ипотека на собственото си имущество за довършване на академичната сграда.

Първите научни контакти на Книжовното дружество са свързани с размяната на „Периодическо списание“ и установяването на връзки с известни учени — хуманитаристи като Луи Леже, Емил Пико, Константин Иречек и др. Интересна е и преписката с Британския

Британският музей до БКД. Благодарност за изпратените книжки от ПСп. 31 окт. 1870 г.

Берлинската кралска академия до БКД. Благодарност за изпратеното ПСп. 8 юни 1874 г.

Участие на БКД в 50 г. юбилей на Императорското географско дружество. дек. 1890 г.

Покана за участие на БКД в световното изложение в Сент Луи. февр. 1903 г.

музей, Берлинската кралска академия, Южнославянската академия на науките и Славянския благотворителен комитет.

Международната научна дейност на Дружеството се разгръща след преместването му в освободена България. В отговор на персонални покани наши учени взимат участие в международни форуми: научната среща на южнославянските книжовници в Загреб (1885 г.), 50-годишния юбилей на Императорското географско дружество (1895 г.), Световното изложение в Сент Луи (1903 г.). Експонирани са документи за участието на Пенчо Райков в 6. и 7. международни конгреси по приложна химия (1906,

1909 г.); покана за участието на В. Златарски в 12. конгрес на археолозите в Харков (1902 г.); покани до К. Пашев и Ст. Данаджиев за участие в конгреси като членове на международни дружества и др.

Засилената научна и международна дейност създава предпоставки за преобразуването на БКД в Българска академия на науките. С документи отново се подчертава ролята на Ив. Ев. Гешов за този изключителен акт през 1911 г. Изложбата показва и протокола на Общото събрание от 20 февруари 1911 г. с решение за преименуването на Дружеството в Академия, поздравителните телеграми от Вилнюс, С. Петербург и Белград и първия Закон за БАН /1912 г./.

акад. Иван Ивстр. Гешов

Дневник на XV ОНС. Закон за БАН.

Дарение на Ив. Ев. Гешов с условие БКД да прерастне в Академия. 19 ян. 1908 г.

В изложбата присъстват и по-важните периодични издания: първото научно „Периодическо списание“, „Летопис на БКД“, в който се отразяват най-важните моменти от живота на Дружеството, „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина“, поредицата „Български старини“, „Сборник на БАН“ и др.

През годините на войните и непосредствено след тях БАН преживява политическите и военни катаклизми, сполетели страната. През месец април 1940 г. към Академията се съз-

дава нов клон, имащ за цел да насърчава развитието на художествената култура и изкуствата. Този период е свързан с името на известния учен археолог и министър-председател на България акад. Б. Филов.

По време на Втората световна война и бомбардировките над София сградата на Академията е частично разрушена. Това се вижда от фотографията на сградата от 1944 г. и протокола на Извънредното общо събрание за избора на Временен управителен съвет с председател акад. Д. Михалчев, който е натоварен да се погрижи за академичното имущество и за дейността на Академията след войната. Представен е Законът, приет от Народното събрание на 28 февруари 1947 г. за връщане старото име на Академията и портретът на акад. Т. Павлов по повод избора му за председател. Показани са новите закони и устави на Българската академия на науките, които ѝ позволяват да продължава своята научна дейност у нас и в чужбина.

През следващите години Академията се развива като национален научен център, в който израстват учени с голяма професионална квалификация и международно признание. В започналото динамично преустройство БАН защитава своите позиции на автономна институция и се стреми да умножава духовните и материалните ценности на българското общество — мисия, която съвпада със съкровените цели и стремежи на първостроителите на БКД преди 140 години.

Сградата на БАН, разрушена от бомбардировките, 1944 г.